

Ο Καλαβρύτων Ιερώνυμος για τον Χρυσόστομο Σμύρνης και τον Χρύσανθο Τραπεζούντος

[Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Καλαβρύτων και Αιγιαλείας](#)



Ο [Μητροπολίτης Καλαβρύτων και Αιγιαλείας](#) κ. Ιερωνύμος στο πλαίσιο του 3ημέρου επετειακού αφιερώματος της Ιστορικής και Λαογραφικής Εταιρείας Αιγιαλείας (Ι.Λ.Ε.Α.) με θέμα «Κειμήλια, Μνήμες και τιμή στους πρόσφυγές μας» μίλησε για τους “Χρυσόστομο Σμύρνης και Χρύσανθο Τραπεζούντος, οι ηρωικές μορφές του Ελληνισμού της Ανατολής”.

Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε την Κυριακή 13 Νοεμβρίου 2022 στο Αίγιο.

Η Ομιλία του Καλαβρύτων και Αιγιαλείας

Σεβαστοί πατέρες,

Αγαπητοί εν Χριστώ αδελφοί,

Με ιδιαίτερη τιμή και υπερηφάνεια συγχαίρουμε την κα Ευανθία Μπεντεβή Πρόεδρο της Ιστορικής και Λαογραφικής Εταιρείας Αιγιαλείας και το Συμβούλιο αυτής, για την άρτια διοργάνωση των επετειακών Εκδηλώσεων Μνήμης με αφορμή τη συμπλήρωση 100 ετών από τη Μικρασιατική Καταστροφή και τον εκείθεν ξεριζωμό των Ελλήνων αδελφών μας.

Στο πλαίσιο των εν λόγω Εκδηλώσεων, επιλέξαμε σήμερα να αναφερθούμε, με ψυχική γονυκλισία και εθνική ευγνωμοσύνη, στον Άγιο Ιερομάρτυρα Χρυσόστομο Σμύρνης και στον Επίσκοπο Τραπεζούντος Χρύσανθο, τις ηρωικές αυτές μορφές του Ελληνισμού της Ανατολής, οι οποίοι συνέδεσαν τη ζωή τους με την ελληνική και χριστιανική παιδεία, την εθνική δράση και την εν γένει διδασκαλία του εκκλησιαστικού ήθους, χαράσσοντας με ανεξίτηλα ολόχρυσα γράμματα τα ονόματά τους στην Ιστορία της Εκκλησίας και του Γένους μας.

Γεννηθείς το 1867 στην Τρίγλια της Προποντίδος, ο Χρυσόστομος αποτελεί τέκνο έκπαγλο της μικρασιατικής γης. Ήταν το δεύτερο από τα οκτώ παιδιά της ευσεβούς οικογένειας του Νικολάου και της Καλλιόπης Καλαφάτη.

Ότι ήταν θέλημα Θεού να διαπρέψει θεολογικώς και να διαλάμψει αγιαστικώς στο στερέωμα της Εκκλησίας διεφάνη ήδη από τους πρώτους μήνες της ζωής του. Λαμβάνει προοικονομικώς το όνομα Χρυσόστομος, βαπτισθείς δύο μέρες αφότου η μητέρα του τον απέθεσε ως βρέφος μπροστά στο εικόνισμα της Παναγίας στην Εκκλησία της Πάντων Βασιλίσσης. Ανατρέφεται σε ένα πραγματικά θρησκευτικό περιβάλλον και μαζί με αυτόν ενδυναμώνονται η αγάπη και η αφοσίωσή του προς τον Ιησού Χριστό. Ήδη από τα πρώτα μαθητικά του χρόνια στο επτατάξιο αλληλοδιδασκτικό σχολείο διακρίνεται για την αγνότητα των ηθών του, την ευγένεια του χαρακτήρα του και την πνευματική του υπεροχή, καθώς και για την έφεσή του στην εκκλησιαστική ιστορία.

Το 1884 φοιτά στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Εκεί, όπως έλεγε ο ίδιος, ποτίστηκε “με το άδολον γάλα της ορθοδόξου ευσεβείας”. Κατά τη φοίτησή του τού ανετέθη να κηρύξει τον Θείο Λόγο στην Εκκλησία της Χάλκης. Με κατάπληξη το εκκλησίασμα άκουσε τον νεαρό σπουδαστή να ερμηνεύει με απaráμιλλη καλλιέπεια και θερμό θρησκευτικό παλμό το Ευαγγέλιο. Από τότε το όνομα του Χρυσόστομου ξεπέρασε τα στενά όρια της Σχολής και έγινε γνωστό σε όλους τους εκκλησιαστικούς κύκλους. Ήταν πια “ο αναμενόμενος διαπρεπής θεολόγος”.

Μετά την αποφοίτησή του με “άριστα”, ο Χρυσόστομος χειροτονήθηκε διάκονος και προσελήφθη ως αρχιδιάκονος από τον Μητροπολίτη Μυτιλήνης Κωνσταντίνο. Όταν το 1897 ο τελευταίος εξελέγη Οικουμενικός Πατριάρχης, τον χειροτόνησε

πρεσβύτερο και τον χειροθέτησε Μέγα Πρωτοσύγκελλο του Οικουμενικού Πατριαρχείου, θέση από την οποία προσέφερε πολύτιμες και εποικοδομητικές υπηρεσίες στον Πατριάρχη προστάτη του. Αλλά και ο επόμενος Οικουμενικός Πατριάρχης, Ιωακείμ ο Γ', υπογράμμισε, εκτιμώντας τους δονούμενους από χριστιανικό παλμό λόγους του Χρυσοστόμου, πώς "είναι άξιος να καταλάβει εξέχουσαν θέσιν εις την Εκκλησίαν". Έτσι τον Μάιο του 1902, εκλέγεται παμψηφεί, σε ηλικία 35 μόλις ετών, Μητροπολίτης Δράμας, Φιλίππων και Ζιχνών.

Φεύγοντας για την έδρα του και έχοντας υπόψιν τους σκληρούς αγώνες που θα αντιμετώπιζε εκεί με τους Βουλγάρους, είπε στον Πατριάρχη: "Εν όλη τη καρδιά και εν όλη τη διανοία θα υπηρετήσω την Εκκλησίαν και το Γένος και η μίτρα, την οποίαν αι άγιοι χείρες σας εναπόθεσαν επί της κεφαλής μου, εάν πέπωται να απολέση ποτέ την λαμπηδόνα των λίθων της, θα μεταβληθή εις ακάνθινον στέφανον μάρτυρος Ιεράρχου". Ο λόγος αυτός θα μπορούσε, αδελφοί μου, να χαρακτηριστεί προφητικός, αφού μετά από 20 χρόνια, στη Σμύρνη πλέον, δέχθηκε να περιβληθεί τον "ακάνθινο στέφανο" και να υποστεί καρτερικά το μαρτύριο.

Κατά την περίοδο της αρχιερατείας του εκεί προασπίστηκε τον Ελληνισμό και ενδιαφέρθηκε για τη συγκέντρωση και διαφύλαξη όλων των αψεудών μαρτυριών της ελληνικότητας της Μακεδονίας. Όμως οι πεποιθήσεις και οι ποικίλες δραστηριότητες του Ποιμενάρχου προκαλούσαν ανησυχία στους Οθωμανούς και τους Βουλγάρους. Ο ίδιος όμως "ούτε εσιώπησεν, ούτε κατέπνιξεν εις τα στήθη του τους στεναγμούς", αλλά συνέχισε τον αγώνα του με τη γραφίδα και τις πράξεις του.

Σε μία επιστολή του το 1909 προς τον Έλληνα πρόξενο στην Κωνσταντινούπολη έγραψε: "Ζητώ Σταυρόν, μεγάλον Σταυρόν, επί του οποίου θα δοκιμάσω την ευχαρίστησιν καθηλούμενος και μη έχων τι να δώσω προς Σωτηρίαν της ημετέρας λατρευτής πατρίδος, να δώσω το αίμα μου". Τελικά μετά από πιέσεις και απειλές, η απομάκρυνσή του από τη Δράμα, το 1909, ήταν οριστική.

Μία νέα, λαμπρή, ιστορική, αλλά και μαρτυρική σελίδα ανοιγόταν τώρα για τον Ιεράρχη. Στις 11 Μαρτίου του 1910 ο Χρυσόστομος εξελέγη Μητροπολίτης Σμύρνης. Ο ενθουσιασμός των Σμυρναίων για τον νέο τους Μητροπολίτη ήταν απερίγραπτος. Η εκλογή του ενέπλησε χαράς όλους όσοι γνώριζαν τον αδαμάντινο χαρακτήρα του και το υψηλό εθνικό και εκκλησιαστικό φρόνημα του νέου τους Ποιμενάρχου.

Ο Χρυσόστομος, μετά την άφιξή του στη Σμύρνη, άρχισε κιόλας την κοινωνική και εθνική του δράση, το μεγάλο και δημιουργικό του έργο. Ηγέτης πραγματικός, ακτινοβολεί από αισιοδοξία και ελπίδα, από θέληση και αποφασιστικότητα. Εργάζεται άοκνα, γράφει και κηρύττει για τη δικαίωση των απαράγραπτων ιδανικών του Γένους, εμπνέοντας στο ποίμνιό του την πίστη για ένα καλύτερο

αύριο.

Επιλαμβάνεται της ανέγερσης του νέου μητροπολιτικού οικήματος, ανεγείρει Ναούς και φροντίζει για την ανακαίνιση όλων των Εκκλησιών της Σμύρνης. Υποστηρίζει με θέρμη θρησκευτικές οργανώσεις και αδελφότητες. Ακάματος, ακούραστος, ακαταπόνητος, γίνεται ο εμψυχωτής του χριστιανικού πνεύματος.

Από τις πρώτες κοινωνικές του μέριμνες ήταν η ίδρυση του Ασύλου Αστέγων και του Οικονομικού Συσσιτίου, όπως ονομάστηκε το ίδρυμα που χορηγούσε τροφή σε απόρους μαθητές, αιχμαλώτους και φυλακισμένους, ανεξαρτήτως θρησκεύματος.

Ιδιαίτερα μερίμνησε ο Χρυσόστομος για τη συστηματική εκπαίδευση και την παιδεία των νέων αγοριών και κοριτσιών. Ίδρυσε για τον σκοπό αυτό πολλά νέα σχολεία και θεμελίωσε το μεγάλο και επιβλητικό κτίριο της Ευαγγελικής Σχολής, η ολοκλήρωση του οποίου δυστυχώς συνέπεσε χρονικά με την περίοδο του βίαιου ξεριζωμού. Την ίδια ακριβώς εξέλιξη είχε και το νεοϊδρυθέν και πλήρως εξοπλισμένο Πανεπιστήμιο της Σμύρνης, το οποίο δεν πρόλαβε να ακτινοβολήσει από τις αίθουσές του το ελληνικό πνεύμα, αφού ξέσπασε η Μικρασιατική Καταστροφή. Επίσης ο Χρυσόστομος έδωσε ιδιαίτερη έμφαση και στον αθλητισμό, καθώς πίστευε ότι οι νέοι, η ελπίδα του Γένους, έπρεπε να γαλουχηθούν και μέσα στον στίβο.

Όμως, η όλη προσωπικότητα του Μητροπολίτου Σμύρνης Χρυσοστόμου, η πολυσχιδής δράση του και το πολυμερές θρησκευτικό, εκκλησιαστικό, επιστημονικό, ηθικοκοινωνικό, αλλά κυρίως εθνικό έργο του θορύβησαν έντονα τις τουρκικές αρχές, οι οποίες ζήτησαν την απομάκρυνσή του από τη Σμύρνη, απ' όπου το 1914 Τούρκοι αστυνομικοί τον οδήγησαν στην Κωνσταντινούπολη, μέχρι το 1918, οπότε επέστρεψε, τυγχάνοντας παλλαϊκής αποθεωτικής υποδοχής από τους κατοίκους της μεγάλης ιωνικής πολιτείας.

Το αποκορύφωμα όμως της χαράς των κατοίκων της περιοχής συντελέστηκε όταν, αφού πάρθηκε η απόφαση τον Μάιο του 1919, η Σμύρνη δεχόταν και τα ελληνικά πλοία με τους ελευθερωτές.

Η ώρα του λυτρωμού έμοιαζε να φτάνει. Η μεγάλη στιγμή ήρθε. Από το υπερωκεάνιο “Πατρίς” κατεβαίνει στρατιώτης, κρατώντας την ελληνική σημαία. Ο Χρυσόστομος με βαθύτατη συγκίνηση ψάλλει το πασχάλιο τροπάριο: “Έλευθέρα μὲν ἢ κτίσις γνωρίζεται, Υἱοὶ δὲ φωτός, οἱ πρὶν ἔσκοτισμένοι”. Έπειτα με δάκρυα στα μάτια γονατίζει, ευλογεί τη Γαλανόλευκη, τη φιλά. Γονατίζουν και οι μυριάδες κόσμου, ψάλλοντας το “τῇ Ὑπερμάχῳ Στρατηγῷ τὰ νικητήρια”. Κατά τα έτη 1919 έως 1922, οπότε και η περιοχή της Σμύρνης βρισκόταν υπό ελληνική διοίκηση, ο Χρυσόστομος αποτελούσε τον Εθνάρχη του μικρασιατικού Ελληνισμού.

Ωστόσο, το χαρμόσυνο κλίμα δεν άργησε να ανατραπεί και τα μαύρα σύννεφα της επικείμενης κατάρρευσης του μικρασιατικού μετώπου άρχισαν να διαγράφονται επικίνδυνα. Τότε, ο Χρυσόστομος προβαίνει σε απέλπιδες εκκλήσεις προς τους ισχυρούς για άμεση στήριξη του μικρασιατικού λαού, ο οποίος είχε αγωνιστεί από κοινού με τους συμμάχους, καθιστώντας τους σαφές ότι η προσβολή των κεκτημένων ελευθεριών του θα αποτελούσε αδίκημα κατά του Ανθρωπίνου Δικαίου.

Εντούτοις, ο Αύγουστος του 1922 υπήρξε μοιραίος για τον Ελληνισμό. Η εχθρική επίθεση του κεμαλικού στρατού εκδηλώνεται στις 13 Αυγούστου του 1922. Ο Ιεράρχης με επιστολές προς πάσα κατεύθυνση προσπαθεί να εκθέσει τον άμεσο κίνδυνο που διατρέχει η Σμύρνη. Ο ίδιος προσωπικά ανεβαίνει σε ένα από τα ελληνικά πλοία, που είχαν καταπλεύσει στο λιμάνι, όχι πια ως υμνητής και δοξαστής της μεγάλης εθνικής δημιουργίας, αλλά ως ικέτης. Συγκινητική ήταν η έκκλησή του “εν ονόματι του Θεού και της Πατρίδος, της Ιστορίας και του Ανθρωπισμού”. Ως απάντηση, όμως, έλαβε την κατηγορηματική άρνηση.

Επιστρέφοντας στη Μητρόπολη έσκυψε μπρος στο εικονοστάσι και προσευχόταν με αναφιλητά. Όταν ρωτήθηκε γιατί κλαίει, συντετριμμένος απάντησε: “Κλαίω, όχι για την τύχη μου, που έχω προεξοφλήσει, αλλά για τα σβησμένα όνειρα, για τα συντρίμια της Πατρίδος. Αυτό, που αντίκρυσα πάνω στο πλοίο δεν ήταν ο αυριανός χαμός της Σμύρνης, αλλ’ αλλοίμονο, ο χαμός κάθε ελπίδας για μια αποκατάσταση της Μεγάλης Ελλάδος”.

Ο Χρυσόστομος, εντούτοις, αγωνίζεται για το ποίμνιό του και προσπαθεί να τονώσει το ηθικό τους, παραμένοντας μέχρι την τελευταία στιγμή κοντά τους, στη Σμύρνη. Ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Λεωνίδας Φιλιππίδης, ο οποίος υπήρξε ιδιαίτερος γραμματέας του, αναφέρει τα ακόλουθα λόγια του Ιεράρχου κατά τον διάλογο που αναπτύχθηκε όταν ο Χρυσόστομος τον παρακίνησε να φύγει για να σωθεί: “Εγώ θα μείνω”, του είπε με αμείωτο ηρωικό φρόνημα ο Μητροπολίτης. “Είμαι 54 ετών, δις εξωρίσθην και πλειστάκις υπέμεινα τα πάνδεινα ονειρευόμενος ελληνικήν και ελευθέραν την δούλην πατρίδα. Η πραγματοποίησις των ονείρων με εύρε παρήλικά μεν, ουχί και λευκότριχα. Και ιδού επί των ημερών εμού, τον καυχώμενον ότι όπου πατώ, εκείθεν απελαύνεται ο

Τούρκος το όνειρον το λαβόν σάρκα και οστά εξαφανίζεται, διαλύεται, αποσυντίθεται. Και ιδού προ των πυλών της Σμύρνης της ελληνικής οι σφαγείς. Θεέ μου! Οίον και θέαμα και άκουσμα. Εγώ να εγκαταλείψω την Σμύρνην και την Μητρόπολιν μου; Ποτέ. Θα με κατεδίωκον αι σκιαί του Ιερού Πολυκάρπου ως άνανδρον, και του Αγίου Γρηγορίου του Ε΄, ως ανάξιον διάδοχόν του. Είθε μόνον να ηξιούμην τάχιστα να ενωθώ μετ' αυτών, καθ' ον και εκείνοι τρόπον διότι ζων ουδέν πλέον να έχω να ελπίζω. Θνήσκων, ίσως ενισχύσω και άλλους ίνα μένουν πιστοί εις το καθήκον και ποιμαίνωσι το ποίμνιον εκτελούντες όσα κηρύττουν. Ίσως, ίσως το αίμα, το οποίον θα χύσει ο σφαγεύς και με το οποίον θα πορφυρωθώσιν αι χρυσαί σελίδες της συγχρόνου ιστορίας και της παγκοσμίου ιστορίας, ίσως συγκλονίση την ανθρωπίνην συνείδησιν, ίσως φωτίση τον νουν και θερμάνη την καρδίαν των ισχυρών της Γης να κατανοήσωσιν ότι ο συντριβόμενος Ελληνισμός είναι άξιος ζωής και ελευθερίας”.

Ο Γάλλος πρόξενος του προσφέρει καταφύγιο. Όμως η απόφαση του σεπτού Ιεράρχου είναι ακλόνητη: “Παράδοση του ελληνικού Κλήρου, αλλά και καθήκον του καλού Ποιμένος είναι να παραμένει με το ποίμνιό του”, είπε.

Έτσι και έπραξε. Ο Άγγελος της Εκκλησίας της Σμύρνης “οΐον τόν λόγον, τοιόνδε τόν τρόπον καί οΐον τόν τρόπον τοιόνδε τόν λόγον έπεδείκνυτο”.

Το Σάββατο 27 Αυγούστου 1922, ο Χρυσόστομος λειτούργησε για τελευταία φορά στην αιωνόβια Εκκλησία της Αγίας Φωτεινής και με χαραγμένη τη συγκίνηση στο πρόσωπό του, στηρίζει το απελπισμένο ποίμνιό του: “Προσεύχεσθε, θαρρείτε, ως εμπρέπει στους καλούς χριστιανούς”.

Λίγο αργότερα όλη την πόλη είχε σκεπάσει το πέπλο της αγωνίας και του πένθους. Η κατάληψη της Σμύρνης από τους Τούρκους είχε ολοκληρωθεί. Ο καθένας φρόντιζε να σώσει τον εαυτό του. Ο Δεσπότης είχε παραμείνει μόνος διαχειριστής των κοινοτικών υποθέσεων. Κανείς πια δεν έμεινε κοντά του. Μοίραζε μόνος του τρόφιμα, γάλα, φάρμακα, διάβαζε και ερμήνευε περικοπές από το Ευαγγέλιο. Ώσπου κλήθηκε από την τουρκική διοίκηση.

Ακόμη και τότε, που όλοι είχαν παγώσει από την αγωνία, ο γενναίος αυτός Ιεράρχης, με ψυχραιμία και σταθερό βήμα κατευθυνόταν για την τελευταία του έξοδο. Σύμφωνα με μαρτυρίες, πριν την έξοδο, κοντοστάθηκε στη μέση της αίθουσας του μητροπολιτικού μεγάρου και το βλέμμα του έπεσε στη μεγάλη ελαιογραφία, που παρίστανε το μαρτύριο του Ιερού Πολυκάρπου, πρώτου Επισκόπου και Πολιούχου της Σμύρνης. Διαισθανόταν, προφανώς, ότι εγγίζει η ώρα και του δικού του μαρτυρίου. Γι’ αυτό, άλλωστε, λίγη ώρα πριν τον παραλάβει ο Τούρκος υπαστυνόμος, ο Χρυσόστομος διάβαζε από το κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο, το κεφάλαιο της προσαγωγής του Ιησού στον Πιλάτο. Μάλιστα, μέσα σε κάποια σελίδα του Ευαγγελίου βρέθηκε ιδιόχειρη σημείωσή του, η οποία ανέφερε:

“Συγχωρώ όλους και ζητώ συγχώρησιν όλων”.

Εν συνεχεία, παρουσιάστηκε στον Τούρκο στρατηγό Νουρεντίν. Εκείνος, αφού τον εξύβρισε χυδαία, του αφαίρεσε το καλυμμαύχι και τον παρέδωσε στον φανατισμένο και αιμοδιψή τουρκικό όχλο.

Τότε το μαρτύριο του ήρωα Μητροπολίτη Σμύρνης κορυφώνεται, τόσο ώστε να γίνει ικανό να τον αναγάγει σε Άγιο. Τον χτυπούν με πέτρες και ξύλα, του ξεριζώνουν τα γένια, με ξιφολόγχη του βγάζουν τα μάτια, του κόβουν τη γλώσσα, τα αυτιά και τα χέρια. Τον περιάγουν υβρίζοντας και χλευάζοντάς τον. Με κοφτερά μαχαίρια του αφαιρούν ολόκληρα κομμάτια από τη σάρκα του. Το κεφάλι του το έμπηξαν στην πατερίτσα και το περιέφεραν στους δρόμους. Ο Χρυσόστομος είναι νεκρός.

Το μέρος όπου ετάφη το εναπομείναν κουφάρι παραμένει άγνωστο. Έμεινε όμως και θα παραμείνει εσαεί γνωστή η αυτοθυσία και η αυταπάρνηση του Μητροπολίτου Σμύρνης Χρυσοστόμου, ο οποίος έμεινε μέχρι τέλους πιστός στην Εκκλησία και στο Έθνος.

Δαπάνησε χωρίς φειδώ όλες του τις δυνάμεις για το ποίμνιό του. Βάδισε στον δρόμο του δικού του Γολγοθά χωρίς να κλονιστεί και αντιμετώπισε το μαρτύριο με απaráμιλλη γενναιοψυχία. Ολόκληρη η ζωή, το έργο και ο μαρτυρικός θάνατος του θερμουργού Μητροπολίτου θα ακτινοβολούν και θα φωτίζουν τα ανώτερα ιδανικά, τα οποία υψώνουν τον άνθρωπο και τον μετουσιώνουν σε σύμβολο.

Αξίως, ο Χρυσόστομος έλαβε τη θέση που του έπρεπε, όταν, το 1992, η Εκκλησία της Ελλάδος κατέταξε στις αγιολογικές δέλτους τον Εθνοϊερομάρτυρα Χρυσόστομο και τους συν αυτώ αναιρεθέντες ορθοδόξους κληρικούς της τραγωδίας του Ελληνισμού στη Μικρά Ασία και τον Πόντο. Η μνήμη του τιμάται την Κυριακή προ της Υψώσεως του Τιμίου Σταυρού.

Ωστόσο, εκτός από τον Άγιο Χρυσόστομο Σμύρνης, ο βίος και το μαρτύριο του οποίου μας συγκλονίζουν, η αθάνατη ιστορική μνήμη διατηρεί ζωντανά τα μεγάλα, υψηλόφρονα, γνήσια και αληθινά, τα οποία έπραξε και μία ακόμη ηρωική μορφή της Ανατολής, ο τελευταίος Μητροπολίτης Τραπεζούντος και μετέπειτα Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσάνθος Φιλιππίδης, η δράση του οποίου θεωρείται ιδιαιτέρως αξιόλογη.

Ο Εθνάρχης του Ποντιακού Ελληνισμού γεννήθηκε στην Κομοτηνή το 1881. Μετά την ολοκλήρωση των εγκυκλίων σπουδών του στην Ξάνθη, εισήχθη στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Εκεί χειροτονήθηκε διάκονος και έλαβε το όνομα Χρύσανθος. Στη συνέχεια, μετέβη στη Γερμανία και στην Ελβετία για περαιτέρω σπουδές. Επιστρέφοντας στην Κωνσταντινούπολη, διορίζεται από τον Πατριάρχη Ιωακείμ τον Γ' Αρχιεπίσκοπος των Πατριαρχείων.

Στις 18 Μαΐου του 1913, ο Χρύσανθος, σε ηλικία μόλις 32 ετών, εκλέγεται Μητροπολίτης Τραπεζούντος. Εκ της θέσεώς του ανέπτυξε πλούσια εκκλησιαστική και εθνική δράση. Για δύο χρόνια ανέλαβε και τη διοίκηση της Τραπεζούντος. Το διάστημα αυτό της προεδρίας του Χρύσανθου υπήρξε ένα αληθινό διάλειμμα αρμονικής συμβίωσης χριστιανών και μουσουλμάνων. Την περίοδο εκείνη η μορφή του συνετού και σώφρονος αυτού ηγέτη δεσπόζει στην περιοχή του Πόντου και αποτελεί τη δημοφιλέστερη προσωπικότητα μεταξύ ομογενών και αλλογενών.

Ωστόσο, η Οκτωβριανή Επανάσταση αναγκάζει τους Ρώσους να εγκαταλείψουν τον Πόντο και να ζητήσουν την προστασία του Μητροπολίτου, φοβούμενοι τις αντιδράσεις των Τούρκων. Ως "μέγας άθλος" καταλογίστηκε τότε για τον Χρύσανθο το ότι, με όπλα τα πνευματικά του χαρίσματα, την πειθώ του λόγου του και την προσωπική του παρουσία, συγκράτησε στα σύνορα της Μητροπολιτικής του Επαρχίας την πορεία του κύματος των διωγμών.

Η πατριωτική του δράση κορυφώνεται το έτος 1918, όταν με την επανάκαμψη των Νεοτούρκων αρχίζει ο φρικτότερος Γολγοθάς της συστηματικής εφαρμογής του σχεδίου της Γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου.

Την κρίσιμη εκείνη για την επιβίωση των Ποντίων περίοδο, ο Χρύσανθος ενεργεί ως γνήσιος Εθνάρχης και υπέρμαχος προστάτης του αφανιζόμενου Ποντιακού Ελληνισμού. Γίνεται ο κορυφαίος καταλυτικός παράγοντας για τη διεθνοποίηση του Ποντιακού Ζητήματος στη Διάσκεψη των Παρισίων τον Απρίλιο του 1919, όπου διεξαγόταν το Συνέδριο της Ειρήνης.

Εκεί υποστήριξε τα δίκαια του αλύτρωτου Ελληνισμού και ενημέρωσε τις Μεγάλες Δυνάμεις για την αναγκαία και επιβεβλημένη δημιουργία της αυτόνομης Δημοκρατίας του Πόντου, όνειρο δυστυχώς ανεκπλήρωτο.

Ο Χρύσανθος Φιλιππίδης ήταν ίσως η σπουδαιότερη προσωπικότητα της νεότερης ιστορίας του Πόντου. Αγάπησε τον Πόντο και τους Ποντίους και ταυτίστηκε με το όραμά τους και τις ανησυχίες τους, ενώ αποτέλεσε γι' αυτούς τον τελευταίο Μητροπολίτη, αφού η επελθούσα Μικρασιατική Καταστροφή το 1922 και ο ξεριζωμός του χριστιανικού πληθυσμού από τη Μικρά Ασία και τον Πόντο ανάγκασαν και τον ίδιο, τον τελευταίο "Αργοναύτη" της Εκκλησίας της

Τραπεζούντος, να βαδίζει τον δρόμο της προσφυγιάς. Έκτοτε εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Αθήνα και διετέλεσε για πολλά χρόνια Αποκρισάριος, δηλαδή ανταποκριτής, του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Πολύ γρήγορα και μέσω της πολυσχιδούς δράσης του, οι αρετές του αναγνωρίστηκαν κι εκεί. Το 1937 αναγορεύτηκε Επίτιμος Διδάκτορας της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, ενώ το 1939 είχε την τιμή να γίνει μέλος της Ακαδημίας Αθηνών.

Εν τω μεταξύ, στις 13 Δεκεμβρίου 1938, ο τελευταίος Επίσκοπος της Εκκλησίας της Τραπεζούντος Χρύσανθος εξελέγη Αρχιεπίσκοπος Αθηνών. Από τη θέση αυτή συνεργάζεται επιτυχώς με την Πολιτεία και ρυθμίζει πολλά εκκλησιαστικά ζητήματα.

Όμως λίγο αργότερα, τον Οκτώβριο του 1940, η Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με τον φασισμό και τον πόλεμο. Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρύσανθος, έμπειρος γνώστης των συνεπειών του πολέμου, αναλαμβάνει δράση. Με διάγγελμα του εμψυχώνει τον ελληνικό λαό. Τελεί Θείες Λειτουργίες υπέρ ενισχύσεως του στρατού, καθιερώνει καθημερινά συσσίτια και παραχωρεί χώρο της Εκκλησίας για να λειτουργήσει ως Στρατιωτικό Νοσοκομείο. Κορωνίδα όμως του πατριωτισμού, της αγωνιστικότητας και της αξιοπρέπειας του μεγάλου αυτού Ορθοδόξου Έλληνα Ιεράρχου αποτελούν τα χαρακτηριστικά τρία “όχι”, που ευθαρσώς διατύπωσε κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής.

“Όχι” απάντησε ο Χρύσανθος όταν εκλήθη να παραδώσει επίσημα μαζί με άλλους την Αθήνα στον Γερμανό διοικητή: “Οι Έλληνες Ιεράρχες δεν παραδίδουν τας πόλεις εις τον εχθρόν, αλλά καθήκον των είναι να εργασθούν διά την απελευθέρωσιν αυτών”, είπε.

“Όχι” απάντησε όταν ο Δήμος Αθηναίων τον ειδοποίησε ότι θα τελεστεί Δοξολογία στον Μητροπολιτικό Ναό και τον καλούσαν να προσέλθει: “Δοξολογία δεν έχει θέσιν επί τη υποδουλώσει της Πατρίδος μας. Η ώρα της Δοξολογίας θα είναι άλλη”, είπε.

“Όχι” απάντησε και πάλι ο Χρύσανθος όταν αργότερα απαίτησαν από αυτόν να ορκίσει τη γερμανοπρόβλητη Κυβέρνηση Τσολάκογλου: “Δεν μπορώ να ορκίσω κυβέρνησιν προβληθείσαν υπό του εχθρού. Ημείς γνωρίζομεν ότι τας Κυβερνήσεις ορίζει ο Λαός και ο Βασιλεύς. Εδώ τώρα ούτε ο Λαός εψήφισεν την Κυβέρνησιν ούτε ο Βασιλεύς την ώρισεν. Πώς μου ζητείτε να ορκίσω Κυβέρνησιν υποδειχθείσαν υπό του εχθρού διά να είναι άβουλον όργανόν του;”, αποκρίθηκε.

Και επειδή η εθνική, πατριωτική αυτή στάση του Αρχιεπισκόπου ενοχλούσε, ο Χρύσανθος ο από Τραπεζούντος επαύθη από τον Αρχιεπισκοπικό θρόνο το 1941 και αφού υπέβαλε και επίσημα την παραίτησή του, αποσύρθηκε στο σπίτι του στην

Κυψέλη, στην οδό Σουμελά, όπου το 1949, σε ηλικία 68 ετών εγκατέλειψε τον γήινο, επώδυνο τούτο κόσμο.

Τελική πράξη για τον μεγάλο αυτόν ηγέτη υπήρξε, το 1991, η μεταφορά των οστών του στη Νέα Ιερά Μονή της Παναγίας Σουμελά στο Βέρμιο Ημαθίας, εκεί που το μνημείο του θα θυμίζει πάντα τη Γενοκτονία των Ποντίων και τον ξεριζωμό των Μικρασιατών Ελλήνων, αλλά και τις ηρωικές μορφές όσων προσπάθησαν να αποτρέψουν το κακό με αυταπάρνηση και αυτοθυσία στο όνομα της Θρησκείας και της Πατρίδος.

Ήρωες βέβαια είναι και όλοι όσοι αγωνίστηκαν και αντιστάθηκαν στη βιαιότητα του εχθρού, δίνοντας και τη ζωή τους για την προάσπιση των ιδανικών τους, όσοι υπέμειναν καρτερικά τις θηριωδίες και τις προσβολές, αλλά και όσοι συμπαραστάθηκαν στους πρόσφυγες και βίαια ξεριζωμένους από τις πατρογονικές τους εστίες αδερφούς.

Αγαπητοί μου αδελφοί,

Αυτές οι Εκδηλώσεις Ιστορικής Μνήμης είναι ηθικώς ενδεδειγμένες και απαραίτητες, προκειμένου πρωτίστως να αποτίσουμε φόρο τιμής στους κεκοιμημένους Έλληνες, που έχασαν τη ζωή τους κατά τον ξεριζωμό, αλλά και στους πρόσφυγες εκείνους που, αν και έζησαν διά πυρός και σιδήρου, κατάφεραν, έχοντας τον Χριστό στην καρδιά τους, όχι απλώς να ορθοποδήσουν, αλλά και να προκόψουν, να μεγαλουργήσουν και να συνεισφέρουν τα μέγιστα στη μητέρα Πατρίδα που τους υποδέχθηκε.

Μέσω, όμως, των Εκδηλώσεων αυτών δίδεται και η δυνατότητα στις νέες γενιές να προλαμβάνουν διά της ιστορικής γνώσεως δυσάρεστες εξελίξεις με την αποφυγή ίδιων λαθών, παραλείψεων και διχασμών, στοιχεία τα οποία κατά την ιστορική περίοδο που εξετάζουμε παρατηρήθηκαν δυστυχώς σε μεγάλο βαθμό και, συν τοις άλλοις, οδήγησαν στη Μικρασιατική Καταστροφή.

Τα διδάγματα της μελέτης των ηρωικών αυτών μορφών που ακροθιγώς παρουσιάσαμε σήμερα, του Χρυσόστομου Σμύρνης και του Χρύσανθου Τραπεζούντος, μπορούν να αποτελέσουν πολύτιμη πνευματική παρακαταθήκη. Και φυσικά μπορούμε και οφείλουμε να τα αξιοποιήσουμε τώρα, εν καιρώ ειρήνης, και με αυτά να χτίσουμε έναν κόσμο ειρηνικό, ο οποίος θα διαπνέεται από τα υψηλά ιδανικά της αγάπης, της αλληλεγγύης, της ισότητας, της ειρηνικής συνύπαρξης και συναδέλφωσης των λαών και θα στηρίζεται στον σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα. Αρκεί όλοι ανεξαιρέτως να παραμερίσουμε τον εγωισμό μας και την άνεσή μας, να ενδιαφερθούμε περισσότερο για τα εθνικά μας δίκαια, να τα υπερασπιζόμαστε και κυρίως ευθαρσώς να ομολογούμε την πίστη μας στον Τριαδικό Θεό και την αγάπη μας στην Πατρίδα μας, χωρίς φυσικά να υποτιμούμε

κανένα λαό στη γη, ώστε να απαιτούμε και εμείς ανάλογη αντιμετώπιση.

Ας προσευχηθούμε να είναι αιωνία η μνήμη των ηρώων - μαρτύρων της Μικρασιατικής Καταστροφής και ας παρακαλέσουμε να έχουμε την ευλογία όλων των Εθνοϊερομαρτύρων, που αγίασαν στα ιερά εκείνα χώματα της Ανατολής!

Ο Μητροπολίτης

† Ο Καλαβρύτων και Αιγιαλείας Ιερώνυμος